

Kissé vulgarizálva azt mondhatjuk, hogy míg az első feleletben a költő dialektikájának pozitív oldala mutatkozik meg (mindent a saját összefüggésében szemlélni, mindenki a saját lehetőségeit valósítsa meg), addig az utóbbiból kiderül, hogy ez mégsem

materialista dialektika. Innen az etikai maximának is szánt mondat esztéticizmusa és relativizmusa.

A címadó versben kifejeződő költői álláspont e második mozzanatból adódik. Miként lehet másképp értékelni e szakaszt?:

Mint ha sínén a vonat

*rohan a szakadéka melynek túlsó partja nincs –
bánjam-e? – lehet, megállítják a végső percben;
vagy a szakadék felett is pálya visz, csak vak vagyok;
talán a meredély szélén szárnyat bont, felröppül:
ők tudják nem én. Bajuk, ha ők se tudják.
Nekem már mindegy: pásztorbotom eltört,
könnyű szalmán heverni, évezredek
fáradalmát kipihenni.*

A költő, aki *Ars poetica*-jában inkább azonosul egy elképzelt örök szellemi világgal (ami persze a reális emberi világ hiposztazálása), mintsem a konkrét *hic et nunc*-kal, eljut a közönséggel való ilyen – habár nagyon áttételesen megfogalmazott, s áttételesen értelmezett – szembefordulásig.

Egyik oldalon nagyszerű dialektika,

mely a világ dolgainak sokrétű, hajlékony, mély megértését és tükrözését eredményezi; másik oldalon e dialektika idealista misztikába fordulása, ami néhol kérdésessé teszi a Mű emberi és filozófiai értékét – íme egy nagy költő belső ellentmondása. (*Magvető Könyvkiadó 1968.*)

KASSAI KELEMEN JÁNOS

CSORBA GYŐZŐ: LÉLEK ÉS ŐSZ

Csorba Győző új verseskötvének fül-szövege merő mentegetőzés. A kiadó mentegetőzik azért, hogy költőjét „az irodalmi közvélemény nem eléggé ismeri, és főként nem érdeme szerint becsüli”. A magyarázat egyik érve, hogy a költő eléggé visszavonultan él. Maga Csorba pedig így mentegetőzik: „Ez a hetedik verseskötvényem. Túl az ötvenen, mindez nem látszik soknak. Legyen mentségem, hogy halálosan komolyan veszem a versírást: borzadva rajongok érte. Az ilyesfajta alkat viszont ritkán szokott bőven termő lenni.” Bevallom, mindkét mentegetőzést fölöslegesnek tartom. A költészet barátainak leltárba nem vehető tábora ismeri és szereti Csorba Győző verseit. Ha valaki nem kerül az alkalmi ünnepélyek, felolvasó estek műsorára, ez semmiképpen sem azonos az értékrendből való diszkvalifikálással vagy degradálással. A filozófikus hajlamú költők inkább a versolvasás, mint a vershallgatás kedvelőinek élményeire hagyatkoznak. Csorba nem szapora költő. Hatásos, de nem éppen illdomos fordulat lenne a verssel ritkán jelentkező, kötetet még ritkábban kiadó Csorba Győzőt kijátszani a termékenyebb, a közéleti líra agitatívabb válfaját művelő költőkkel szemben. Érvelni is könnyű volna: nincs fölösleges és gyengén sikerült verse, állandó gondolati és mesterségbeli igé-

nyesség jellemzi. Mindenki annyi verset ír, amennyi mondanivalója van — a kifejezés, a költői vajúdás már alkat dolga, amiként éppúgy ebből az alkati dologból fakad az is, hogy versei közül keveset illethet az elsietség, a ki nem érlelttség vádja.

Bálint György elmélkedik Babits egyik verseskötetéről írott kritikájában arról, hogy egy költő magánbánatai, magánörömei és magánszerelmei még akkor sem érdeklik az embereket, ha annyira közhellyé posványosodnak, hogy „mindenki a maga érzelmeire ismer bennük”. Ebből a válságból két kivezető utat látott: az egyik a „kombattáns, szociális líra”, a másik „az intellektualizmussal és analízissel, öntudatos elmélyedéssel, kozmikus nosztalgiával átítatott líra, mely kifejezi az ember mai fausztii lelkét”. Nem azért citáltam ide Bálint sorait, hogy ily módon idézzem az olvasó emlékezetébe Csorba kiváló Fauszt-fordítását, hanem azért, mert a Babitsra vonatkozó sorokat — mutatis mutandis — helytállóan érzem a Pécselt élő kitűnő költőre is. Csorba jellegzetes intellektuális költésze a ma emberének — még mindig — fausztii kérdéseire keres választ, filozófiai ihletésű verseiben nemcsak a lét és tudat nagy kérdései kapnak hangot, hanem az élet apró örömei, gondjai és megszólal persze lírájában a leghétköznapibb téma is: az

élet és a halál. Csorba ezekben a versekben bontja ki igazán az előző kötetében (*Séta és meditáció*) már exponált problémakomplexumot: mi lesz az emberiség „félelemmel bekerített reményéből”? — hiú ábránd vagy megvalósulás?

Költészete a ritmus, rend, zene hármasságából növeszti hajszálgökeireit, humusza pedig maga az élet; „eleven örömkök, bajok”, „kardok és ölek”, „szövetések és árulások”. Ez a hármasság eredendő optimizmusát is jelképezi:

*Akarmi lesz holnap velem,
valahányszor béke, háború:
a vége: ritmus, rend, zene.*

Ez a hármasság: a harmónia utáni vágy is egyben, igaz, kicsit mindenáron való, a törekvés útja nem mindig világos és követhető. Intellektuális költészete a világ materialista szemléletének jegyében fogant, még akkor is, ha optimizmusa nagyon ritkán táplálkozik abból a talajból, ahonnan politikusabb közéleti líránk. Csorba nem reagál közvetlenül dolgainkra és a világ folyására, de kezét folyvást az élet, a mi életünk ütőerén tartja. Költészete ezért nem „légi-es” és „elvont”, hanem ezért közéleti líra az övé. Hitvallását többször megfogalmazza: „Ha másokkal fölételem, / akkor lesz élő életem” (*Villanások*) vagy: „Csonkulni másokért az az igazi épség” (*Lámpás*). Közösségi magatartás konkrét hivatkozások nélkül? Hogyan realizálódik a kötetben? Ez a költőtípus filozófiai hajlama miatt inkább a „lét végleteinek állandó kereszttüzeiben alkot”, mint az empíria közvetlen vonzásában, nála az érzelem, a tapasztalás, a vers primer élménye mindig az értelem kontrollja alá kerül. A költő hátterben marad. Ezért azt várja el, hogy költészetét józan, racionális alapon ítéljék meg:

*Ne maradjon belőlem semmi több,
csak amit élő érdeke szerint
táplálékként őriz meg az utókor.*

(Verseim sorsa)

A költő halhatatlanságának szubjektív vágyának helyébe a versek társadalom- és életformáló szerepe kerül: a „nem a pacsirta fontos, hanem a dal” Juhász Gyula vallotta elve. Nem szándékozom most a *Testamentum* és a *Verseim sorsa* között összehasonlítást vetni, esetleg a két költő szemléleti, alkati közelségét vagy távolságát méregetni. Arra hivatkozom csupán, hogy Csorba küzdelme az elmúlás kegyetlen törvényével nem jelent pesszimizmust. Verseibe foglalt bánata, szomorúsága és lemondása az emberiség „félelemmel bekerített reményé”-nek és az élő természet rendjének versbe kínlódott megfogalmazása. Megjön itt az árnyékot árasztó versekre a napfény is (*Philémon és Baukisz*). A pillanat megragadása nem a fáradtság, inkább az erő jele (*Igénytelen Fauszt*), s a sikerrel, kudarcral elegy kísérlet az örök ellentétek feloldására (*Ellenpontok*) a költői tervek (még nem látott) rőzsakertjét sejteti.

A költői mesterség dolgában Csorba már annyi elismerést váltott ki, hogy roppant nehéz erről szólni az ismétléstől való félelem nélkül. Költői nyelve mentes a nyelvi bravúroktól, de éppen így tökéletes; nem illenek ehhez a zárt logikájú költészethez a nyelvi ugrás, az ötletként sziporkázó fordulat. A szavak zenéjét a gondolat ritmusa szabja-módosítja, expresszív kifejezései nem a gondolat üresjáratát helyettesítik. Már volt szó fentebb is a ritmus, rend, zene hármasságáról, s az imént ismét előkerült. Már-már visszatérőleg jut eszünkbe, hogy Verlaire ars poeticájában a költőtől „mindenekelőtt zenét” kér. Csorba verseit a szavak zenéje mellett, mely mindig a metrikai hangszerelés zenéje, inkább a szavak mögötti gondolatok ritmuszenéje jellemzi, az intellektus halálosan komoly játéka. Költészete a szavak mértani világa, a geometriai renddőléggel megjelölt káosz. (*Magvető Könyvkiadó 1968.*)

STENCZER FERENC

SIMON ISTVÁN: VERŐFÉNY

Simon István könyve, melybe negyedszázad lírai termését gyűjtötte össze, napjaink magyar irodalmának egyik nagy teljesítménye. Kötete a férfikor költői számvetése, mély és gazdag emberi vallomás a közösségről. Líránk ama vonulatához tartozik, mely Petőfivel és Arannyal indul, korunkban pedig Illyés képvisel. Idegen tőle a modernkedő köl-

léstet ideges enerváltsága, képzavaros zsúfoltsága, József Attila szavaival: „koholt mámor”. Nem trükkös versbűvész, nem hajhássza a mesterségbeli szenzációt. Meghatározó élménye az ember és a természet, az ember és ember kapcsolatának tiszta szépsége, a paraszti közösség embermelege és példaadó erkölcsé. Még elfáradása, zaklatottsága is